

Viite

Ulkoasiainneuvosto 12.12.2022; Suomen tavoitteet

Ulkoasiainneuvosto kokoontuu 12.12.2022 Brysselissä. Suomea edustaa ulkoministeri Pekka Haavisto. Kokouksen aiheina ovat Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan ja Iran. Ajankohtaisina aiheina käsitellään Moldovan ja Tunisian tilanteita, eteläistä naapurustoa, ihmisoikeuksia, Euroopan rauhanrahaston taloudellista kestävyyttä, EU:n toimintasuunnitelmaa Venäjän hyökkäyssodan globaaleista vaikutuksista ja Global Gatewayta. Neuvoston yhteydessä järjestetään itäisen kumppanuuden epävirallinen aamiaistilaisuus, itäisen kumppanuuden ulkoministerikokous ja Global Gateway -aloitteen ensimmäinen hallituksen kokous.

Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan

Suomi tuomitsee jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan. Venäjän hyökkäys kohdistuu Ukrainaan, mutta myös koko Euroopan turvallisuusjärjestystä vastaan. Venäjän hyökkäys on räikeä kansainvälisen oikeuden loukkaus. Venäjän tulee välittömästi lopettaa kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaava toimintansa kuten ydinaseilla uhkailu ja kiristäminen, keskeyttää sotatoimet ja vetää joukkonsa Ukrainan kansainvälisesti tunnustettujen rajojen ulkopuolelle. Suomi tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Suomi korostaa, että EU:n vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle sekä humanitaarista apua Ukrainaan tulee jatkaa ja lisätä. Ukrainan humanitaarinen tilanne on huolestuttava ja avun tarpeen kasvuun tulee varautua. Suomi pitää tärkeänä, että EU ja muut kansainväliset kumppanit tukevat Ukrainaa sen lyhyen aikavälin rahoitustarpeissa. Suomi tukee komission esitystä myöntää Ukrainalle 18 miljardia euroa makrotaloudellista rahoitustukea vuonna 2023 (E 143/2022 vp). Suomi pitää tärkeänä, että Ukrainan jälleenrakennusta tuetaan laajalla kansainvälisellä tuella. EU- ja kansainvälisten rahoituslaitosten sekä kolmansien valtioiden osallistuminen jälleenrakennuksen rahoittamiseen on tärkeää. Suomi on valmis tukemaan Ukrainaa EU-lähentymisen edellyttämässä uudistuksissa. Suomi tukee pyrkimyksiä saada Venäjä ja sen edustajat vastuuseen laittomasta hyökkäyssodasta ja sen vaikutuksista. Suomi tuomitsee Venäjän jatkuvat iskut siviilikohteisiin ja siviileille elintärkeisiin kohteisiin. Suomi tukee Ukrainan viranomaisten ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) sotarikostutkintoja. Suomi tukee myös muita vastuuvollisuuden liittyviä mekanismeja. Suomi pitää tervetulleena erityistuomioistuimesta käytävää keskustelua ja suhtautuu avoimesti aloitteeseen tuomioistuimen perustamisesta. Mahdollisen erityistuomioistuimen legitimitetti ja toimintaedellytykset on kuitenkin tärkeä varmistaa. Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen Ukrainaan. EU:n tulee edelleen johdonmukaisesti lisätä pakotteita Venäjää kohtaan Venäjän aggression jatkuessa. Suomi tukee EU:n korkean edustajan ja komission esityksiä venäläisen öljyn kolmannsiin maihin kohdistuvien merikuljetusten rajoittamiseksi yhteistyössä G7-maiden kanssa valmistellun hintakattojärjestelyn kautta. Suomi pitää tärkeänä nopeaa sopimista hintakaton käyttöönotosta pyrkien mahdollisimman tehokkaaseen järjestelyyn (UTPJ 44/2022 vp). Suomen näkökulmasta EU:n lähestymistapa Venäjään on hyökkäyssodan ollessa käynnissä hyvä ja oikea. Olennaista on, että lähestymistapa rakentuu EU:n yhtenäisyyden varaan. Suomi katsoo, että EU:n lähitulevaisuuden Venäjä-politiikan painopisteinä tulee säilyä Ukrainan tukeminen poliittisesti, sotilaallisesti ja taloudellisesti, Venäjän patoaminen lisäämällä pakotteita ja varmistamalla niiden vaikuttavuus, sekä Venäjän vaikuttamisyritysten vastustaminen EU-alu-

eella, sen naapurustossa ja globaalisti. EU:n toimien tehokkuutta ja riittävyyttä on syytä tarkastella jatkuvasti. Suomi korostaa tarvetta EU:n yhteiselle linjalle Venäjää koskevissa viisumikäytännöissä. Suomi pitää tärkeänä EU-tason ratkaisuja, joilla rajoitetaan viisumien myöntämistä Venäjän kansalaisille turismitarkoituksessa. Näiden toimien tulee olla linjassa Schengenin säännösten kanssa. Suomi pitää Ukrainan asevoimien tukemiseksi 15.11. käynnistetyn EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan avustusoperaation toimintaa tärkeänä (*EU Military Assistance Mission in support of Ukraine*, EUMAM Ukraine). Suomi valmistautuu osallistumaan operaatioon. Valtioneuvosto on valmis tarkastelemaan myönteisesti esityksiä Ukrainalle annettavan tuen kasvattamiseksi ja Ukrainan asevoimien tukemiseksi Euroopan rauhanrahaston rahoitusta hyödyntäen. Valtioneuvoston kanta koskien Euroopan ulkosuhdehallinnon alustavaa ehdotusta Euroopan rauhanrahaston kokonaisrahoituskaton nostamiseksi vuosille 2021-2027 on määritetty u-kirjelmässä U 87/222 vp. Suomi on huolestunut Ukrainan sodan globaaleista vaikutuksista, kuten viljojen hinnannousun vaikutuksista globaaliin ruokaturvaan. Viljakuljetusten jatkuminen Ukrainasta meriteitse on ensisijaisen tärkeää globaalin ruokaturvan kannalta. Avunantajien on tärkeää tukea tilanteesta pahiten kärsiviä hauraita valtioita. Kansainvälisten toimien tehokas koordinaatio on tärkeää.

Iran

Suomi on ilmaissut vahvan huolensa ja tuominut Iranissa tapahtuvat väkivaltaisuudet ja ihmisoikeusrikkomukset niin kansallisesti kuin osana EU:a. Suomi pitää tärkeänä, että EU on hyväksynyt pakotteita koskien mielenosoitusten tukahduttamista ja Iranin lennökkikauppoja Venäjälle. EU:lla tulee olla valmius lisätoimiin tarvittaessa. On tärkeää jatkaa selkeää ja yhtenäistä viestintää siitä, että EU ei hyväksy Iranin ihmisoikeusrikkomuksia eikä Venäjän hyökkäyssodassa avustamista. Ihmisoikeusrikkomuksista tulisi käynnistää kansainvälinen, riippumaton tutkinta. Suomi tuki YK:n ihmisoikeusneuvoston Iran-erityisistunnon järjestämistä 24.11. ja päätöslauselmaa tutkintamission perustamiseksi. Ulkoasianneuvoston kokouksessa on tärkeää keskustella EU:n mahdollisesti käytössä olevista keinoista, joilla Iranin toimintaa voitaisiin ohjata rakentavaan suuntaan. Lisäksi Suomi haluaa, että Iran palaa JCPOA:n toimeenpanoon, läpinäkyvyyteen ydinmateriaalivalvonta-asiassa ja takaa ydinohjelmansa rauhanomaisuuden.

Asialista:

Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan	s. 4
Iran	s. 8

Ulkoministeriö

ITÄ-10 Jyrki Terva

Asia

Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukraina

Kokous/tapaaminen

Ulkoasiainneuvosto 12.12.2022 Brysselissä

Asiakirjat

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Jyrki Terva UM ITÄ-10, jyrki.terva@formin.fi**Saara Nikkinen UM ITÄ-20, saara.nikkinen@formin.fi****Nelli Mikkola UM POL-10, nelly.mikkola@formin.fi****Tarja Långström UM OIK-10, tarja.langstrom@formin.fi****Johanna Hossa UM OIK-10, johanna.hossa@formin.fi****1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET**

Ulkoasiainneuvoston kokouksessa 12.12. esillä on Venäjän hyökkäys Ukraina ja EU:n toimet.

2. SUOMEN TAVOITE

Suomi tuomitsee jyrkästi Venäjän hyökkäyksen Ukraina. Venäjän hyökkäys kohdistuu Ukraina, mutta myös koko Euroopan turvallisuusjärjestystä vastaan. Venäjän hyökkäys on räikeä kansainvälisen oikeuden loukkaus. Venäjän tulee välittömästi lopettaa kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaava toimintansa kuten ydinaseilla uhkailu ja kiristäminen, keskeyttää sotatoimet ja vetää joukkonsa Ukrainan kansainvälisesti tunnustettujen rajojen ulkopuolelle. Suomi tukee vankasti Ukrainan itsenäisyyttä, suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta.

Suomi korostaa, että EU:n vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle sekä humanitaarista apua Ukraina tulee jatkaa ja lisätä. Ukrainan humanitaarinen tilanne on huolestuttava ja avun tarpeen kasvuun tulee varautua. Suomi pitää tärkeänä, että EU ja muut kansainväliset kumppanit tukevat Ukrainaa sen lyhyen aikavälin rahoitustarpeissa. Suomi tukee komission esitystä myöntää Ukrainalle 18 miljardia euroa makrotaloudellista rahoitustukea vuonna 2023 (E 143/2022 vp). Suomi pitää tärkeänä, että Ukrainan jälleenrakennusta tuetaan laajalla kansainvälisellä tuella. EU- ja kansainvälisten rahoituslaitosten sekä kolmansien valtioiden osallistuminen jälleenrakennuksen rahoittamiseen on tärkeää. Suomi on valmis tukemaan Ukrainaa EU-lähentymisen edellyttämissä uudistuksissa.

Suomi tukee pyrkimyksiä saada Venäjä ja sen edustajat vastuuseen laittomasta hyökkäyssodasta ja sen vaikutuksista. Suomi tuomitsee Venäjän jatkuvat iskut siviilikohteisiin ja siviileille elintärkeisiin kohteisiin. Suomi tukee Ukrainan viranomaisten ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) sotarikostutkintoja. Suomi tukee myös muita vastuuvollisuuteen liittyviä mekanismeja. Suomi pitää tervetulleena erityistuomioistuimesta käytävää keskustelua ja suhtautuu avoimesti aloitteeseen tuomioistuimen perustamisesta. Mahdollisen erityistuomioistuimen legitimeetti ja toimintaedellytykset on kuitenkin tärkeä varmistaa.

Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa, tehokasta ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen Ukraina. EU:n tulee edelleen johdonmukaisesti lisätä pakotteita Venäjää kohtaan Venäjän aggression jatkuessa.

Suomi tukee EU:n korkean edustajan ja komission esityksiä venäläisen öljyn kolmansiin maihin kohdistuvien merikuljetusten rajoittamiseksi yhteistyössä G7-maiden kanssa valmistellun hintakattojärjestelyn kautta. Suomi pitää tärkeänä nopeaa sopimista hintakaton käyttöönotosta pyrkien mahdollisimman tehokkaaseen järjestelyyn (UTPJ 44/2022 vp).

Suomen näkökulmasta EU:n lähestymistapa Venäjään on hyökkäyssodan ollessa käynnissä hyvä ja oikea. Olen- naista on, että lähestymistapa rakentuu EU:n yhtenäisyyden varaan. Suomi katsoo, että EU:n lähitulevaisuuden Venäjä-politiikan painopisteinä tulee säilyä Ukrainan tukeminen poliittisesti, sotilaallisesti ja taloudellisesti, Venäjän patoaminen lisäämällä pakotteita ja varmistamalla niiden vaikuttavuus, sekä Venäjän vaikuttamisyritysten vastustaminen EU-alueella, sen naapurustossa ja globaalisti. EU:n toimien tehokkuutta ja riittävyyttä on syytä tarkastella jatkuvasti.

Suomi korostaa tarvetta EU:n yhteiselle linjalle Venäjää koskevissa viisumikäytännöissä. Suomi pitää tärkeänä EU-tason ratkaisuja, joilla rajoitetaan viisumien myöntämistä Venäjän kansalaisille turismitarkoituksessa. Näiden toimien tulee olla linjassa Schengenin säännösten kanssa.

Suomi pitää Ukrainan asevoimien tukemiseksi 15.11. käynnistetyn EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan avustus- operaation toimintaa tärkeänä (*EU Military Assistance Mission in support of Ukraine*, EUMAM Ukraine). Suomi valmistautuu osallistumaan operaatioon. Valtioneuvosto on valmis tarkastelemaan myönteisesti esityksiä Ukrainalle annettavan tuen kasvattamiseksi ja Ukrainan asevoimien tukemiseksi Euroopan rauhanrahaston rahoitusta hyödyntäen. Valtioneuvoston kanta koskien Euroopan ulkosuhdehallinnon alustavaa ehdotusta Euroopan rauhan- rahaston kokonaisrahoituskaton nostamiseksi vuosille 2021-2027 on määritetty u-kirjelmässä U 87/222 vp.

Suomi on huolestunut Ukrainan sodan globaaleista vaikutuksista, kuten viljojen hinnannousun vaikutuksista globaaliin ruokaturvaan. Viljakuljetusten jatkuminen Ukrainasta meriteitse on ensisijaisen tärkeää globaalin ruoka- turvan kannalta. Avunantajien on tärkeää tukea tilanteesta pahiten kärsiviä hauraita valtioita. Kansainvälisten toimien tehokas koordinaatio on tärkeää.

3. NEUVOTTELUTILANNE

Ulkoasiainneuvoston kokouksessa esillä ovat Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja EU:n toimet. Esillä ovat todennäköisesti mm. päivitykset etenemisestä eri raiteilla, EUMAM Ukraina, vastuuvellisuusksymykset, mahdollisesti myös pakotteet ja uuden, yhdeksännen pakotepakettin asettaminen. Edellisen kerran ulkoasiainneuvosto keskusteli tilanteesta 14.11. Eurooppa-neuvosto antoi aiheesta päätelmät 21.10. Viimeisin kahdeksas pakotepa- ketti hyväksyttiin 6.10. Lisäksi EU laajensi henkilölistauksia 20.10. koskemaan kolmea iranilaista henkilöä ja yhtä yhteisöä.

4. TAUSTA

Syyskuussa aloittamansa osittaisen liikekannallepanon jälkeen ja osana sodan eskalaatiota Venäjä ilmoitti 30.9. neljän osittain miehittämänsä alueen - Donetskin, Luhanskin, Hersonin ja Zaporizžjan - liittämisestä Venäjään. Kansainvälinen yhteisö, Euroopan unioni ja YK:n yleiskokous ovat laajasti tuominneet Venäjän toimet, jotka loukkaavat räikeästi Ukrainan suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta, kansainvälistä oikeutta sekä YK:n peruskirjaa. Syksyn aikana Venäjä on kiihdyttänyt ohjusiskuja Ukrainan siviili-infrastruktuuria, mm. energialai- toksia ja verkkoja kohtaan. Venäjä on myös jatkanut vääristellyn tiedon levittämistä. Se on pitänyt esillä väitettä likaisen pommin riskistä Ukrainassa ja vienyt näitä väitteitä myös YK:n turvallisuusneuvostoon. Ukraina ja Ve- näjä ovat vaihtaneet sotavankeja syksyllä useaan otteeseen. Turkki ja Saudi-Arabia ovat toimineet välittäjinä

vaihdoissa. Voidaan pitää ilmeisenä, että Venäjä on valtiona syyllistynyt systemaattisiin ja vakaviin humanitaarisen oikeuden loukkauksiin, joihin liittyy myös yksilöiden rikosoikeudellinen vastuu. Useita toimia on käynnistetty Venäjän ja sen edustajien saamiseksi oikeudelliseen vastuuseen toimistaan Ukrainassa.

Heikkenevä globaali ruokaturvallisuus on yksi Venäjän hyökkäyssodan laajamittaisista seurauksista. YK ja Turkki fasilitoivat jatkon Venäjän ja Ukrainan viljan- ja lannoitekuljetukset mahdollistaville sopimuksille. Venäjä on harhaanjohtavasti vierittänyt ruokakriisiä länsimaiden syyksi, mm. syyttämällä pakotteita lannoitevientinsä estämisestä ja ukrainalaisen viljan päätymistä Eurooppaan kehitysmaiden sijaan. Pakotteet eivät estä venäläisten lannoitteiden kauttakulkua, joka on Suomen kautta sujunut ongelmitta normaalilla tasolla.

Euroopan unioni asetti 6. lokakuuta uusia pakotteita. Tähän kahdeksanteen pakotepakettiin sisältyy muun muassa uusia henkilölöistauksia, öljyn hinnalle määriteltävän katon ylittäviin kuljetuksiin osallistuvilta laivoilta rahoitus-, vakuutus- ja teknisten palveluiden kieltäminen, sekä vienti- ja tuontikieltojen laajennuksia mm. teräksen osalta.

Koska ICC ei ole toimivaltainen tutkimaan hyökkäysrikosta Ukrainan tilanteessa, on eri yhteyksissä esitetty erityistuomioistuimen perustamista hyökkäysrikoksen käsittelemiseksi. Ukraina on pitänyt asiaa esillä sekä YK:ssa että Euroopan neuvostossa. EUH:ilta ja komissiolta odotetaan lokakuun Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaista selvitystä vaihtoehtoista Venäjän oikeudellisen vastuun laajentamiseksi, ml. hyökkäysrikoksen käsittely. Haagiin on esitetty perustettavan väliaikaista syyttäjätoimistoa, jonka avulla konkreettisia toimia mahdollisia tulevaisuuden rikosoikeudenkäyntejä varten voitaisiin aloittaa jo ennen mahdollisen erillisen hyökkäysrikostuomioistuimen perustamista.

Keskustelu venäläisten henkilöiden ja Venäjän valtion pakotteiden vuoksi jäädytettyjen varojen käyttämisestä Venäjän hyökkäyssodasta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen on ajankohtainen. Komissio on lokakuun Eurooppa-neuvoston pyynnön mukaisesti tuonut selvityksessään esille vaihtoehtoja asiaan liittyen. YK:n yleiskokous hyväksyi 14.11. päätöslauselman, jossa todetaan Venäjän korvausvelvollisuus aiheuttamistaan vahingoista ja suositetaan vahinkorekisterin perustamista.

Syyskuun lopussa tapahtuneiden Nord Stream -kaasuputkien sabotaasien seurauksena suorat kaasutoimitukset Venäjältä Saksaan ovat mahdottomia pitkälle tulevaisuuteen. Venäjä oli jo aiemmin kesällä ensin vähentänyt ja sitten lopettanut toimitukset näitä Nord Stream -putkia pitkin vedoten teknisiin ongelmiin.

Ulkoasiainneuvosto vahvisti 14.11. nykyisen EU:n lähestymistavan Venäjään. Korkea edustaja kommentoi lähestymistapaa kokouksen jälkeisessä lehdistötilaisuudessa.

Jäsenmaiden kontribuutiot mukaan lukien tukea on mobilisoitu 19,7 mrd euroa. Eurooppa-neuvosto sopi kesäkuussa 9 miljardin euron makrotaloudellisesta avusta Ukrainalle vuoden 2022 aikana. Tästä 1 mrd maksettiin elokuussa, 2 mrd lokakuussa ja 3 mrd on tarkoitus maksaa ennen vuoden loppua. Komissio esitti 9.11. 18 mrd euron makrotaloustukea Ukrainalle vuodelle 2023. Summa sisältää loput 3 mrd kesäkuun Eurooppa-neuvostossa sovitusta 9 mrd tuesta. Suomen tuki Ukrainaan on vuonna 2022 noin MEUR 300. Tästä 99 miljoonaa on humanitaarista apua ja kehitysyhteistyötukea, 190,4 miljoonaa puolustusmateriaalitukea ja 5 miljoonaa materiaaliapua. Euroopan rauhanrahastoa käytettiin ensimmäistä kertaa sen perustamisen jälkeen rahoittamaan avustustoimenpideä, jolla tuettiin tappavan materiaalin toimittamista. Tähän mennessä on hyväksytty kuusi 500 miljoonan euron suuruista avustustoimenpidettä Ukrainalle. Kokonaisuudessaan avustustoimenpiteet sisältävät tappavan materiaalin tukea yhteensä 2,82 miljardia euroa ja muuta tukea yhteensä 180 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan Euroopan rauhanrahaston kautta rahoitettava tuki Ukrainalle nousi lokakuun päätöksen myötä reiluun kolmeen miljardiin euroon. EU:n ulkosuhdehallinnon mukaan tukea on tarkoitus jatkaa. Summasta kompensoidaan jäsenmaiden puolustusmateriaalitoimituksia.

Ukraina on pyytänyt EU:lta tukea asevoimiensa kouluttamiseksi. Ukrainan pyyntöön vastatakseen neuvosto teki päätöksen EU:n sotilaallisen avustusoperaation käynnistämisestä (*EU Military Assistance Mission in support of Ukraine*, EUMAM Ukraine) 15.11.2022. Avustusoperaatio keskittyy Ukrainan asevoimien kouluttamiseen ja sotilaallisen kyvykkyyden lisäämiseen. Operaation strategisena tavoitteena on tukea Ukrainan kykyä puolustaa suvereniteettiaan, alueellista koskemattomuuttaan sekä suojella siviilejä. Operaation tavoitteena on myös koordinoita ja synkronoida jäsenvaltioiden toimia, joilla tuetaan Ukrainan asevoimille annettavaa koulutusta. Operaati-

tion kestoksi on määritelty kaksi vuotta toiminnan käynnistymisestä ja sen tavoitteena on tarjota perus- ja erikoiskoulutusta noin 15 000 ukrainalaissotilaalle. Koulutus tapahtuu EU-jäsenmaissa. Koulutuskokonaisuuksia suunnitellaan järjestettäväksi ainakin Puolassa, Saksassa ja Ranskassa. Jäsenmaiden enemmistö on ilmaissut suunnittelewansa osallistumista operaatioon. Operaation joukkojenmuodostus on käynnissä. TP-UTVA linjasi 28.10.2022, että Suomi valmistautuu osallistumaan operaatioon.

EU-keskustelussa on vahvasti korostettu myös EU:n itäisten kumppanimaiden, erityisesti Moldovan ja Georgian, tukemista.

Ulkoministeriö**TAVOITEMUISTIO**

ALI-10 Barke Saila

28.11.2022

Asia

Iran

Kokous/tapaaminen

Ulkoasiainneuvosto 12.12.2022 Brysselissä

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Saila Barke, UM/ALI-10, saila.barke@formin.fi, puh. 0295 350 226

Sena Yildirim-Tuoma, UM/ALI-10, sena.yildirim-tuoma@formin.fi, puh. 0295 350 015

Riikka Eela, UM/ALI-10, riikka.eela@formin.fi, puh. 0295 350 147

Tommi Jämsä, UM/POL-20, tommi.jamsa@formin.fi, puh. 0295 350 369

Johanna Birkstedt, UM/ITÄ-10, johanna.birkstedt@formin.fi, puh. 0295 351 817

Mikael Ruotsi, UM/OIK-10, mikael.ruotsi@formin.fi, puh. 0295 350 826

1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET

Ministerit keskustelevat Iranin tilanteesta ja EU:n toimista.

2. SUOMEN TAVOITE

Suomi on ilmaissut vahvan huolensa ja tuominnut Iranissa tapahtuvat väkivaltaisuudet ja ihmisoikeusrikkomukset niin kansallisesti kuin osana EU:a. Suomi pitää tärkeänä, että EU on hyväksynyt pakotteita koskien mielenosoitusten tukahduttamista ja Iranin lennokkaakauppoja Venäjälle. EU:lla tulee olla valmius lisätoimiin tarvittaessa. On tärkeää jatkaa selkeää ja yhtenäistä viestintää siitä, että EU ei hyväksy Iranin ihmisoikeusrikkomuksia eikä Venäjän hyökkäyssodassa avustamista. Ihmisoikeusrikkomuksista tulisi käynnistää kansainvälinen, riippumaton tutkinta. Suomi tuki YK:n ihmisoikeusneuvoston Iran-erityisistunnon järjestämistä 24.11. ja päätöslauselmaa tutkintamission perustamiseksi. Ulkoasiainneuvoston kokouksessa on tärkeää keskustella EU:n mahdollisesti käytössä olevista keinoista, joilla Iranin toimintaa voitaisiin ohjata rakentavaan suuntaan. Lisäksi Suomi haluaa, että Iran palaa JCPOA:n toimeenpanoon, läpinäkyvyyteen ydinmateriaalivalvonta-asiassa ja takaa ydinohjelmansa rauhanomaisuuden.

3. NEUVOTTELUTILANNE

Ulkoasiainneuvoston kokouksessa esillä ovat Iranin tilanne ja EU:n toimet. Esillä ovat todennäköisesti Iranin sisäisen tilanteen ohella mm. Iranin osuus Venäjän hyökkäyssodassa, pakotteet ja JCPOA-sopimusneuvottelut.

Tarkoitus on myös hyväksyä neuvoston päätelmät Iranista. Edellisen kerran ulkoasiainneuvosto keskusteli Iranista ajankohtaisena aiheena 17.10. ja 14.11.

4. TAUSTA

Iranissa moraalipoliisin pidättämä 22-vuotias Mahsa Amini kuoli 16.9. Amini oli pidätetty väitetysti sääntöjä rikkovan pukeutumisen takia. Iranin viranomaisten 7.10. julkaiseman kuolemansyytutkimuksen mukaan Amini menehtyi olemassa oleviin terveydellisiin syihin. Viranomaisten uskotaan kuitenkin kohdistaneen häneen väkivaltaa. Aminin *riippumatonta* kuolemansyyntutkimusta ei ole tehty. Kuolemaa ovat seuranneet maanlaajuiset mielenosoitukset, jotka jatkuvat jo kolmatta kuukautta.

Mielenosoitusten keskiössä ovat olleet yliopistojen kampukset ja koulut. Mielenosoittajat ovat valtaosin huomattavan nuoria ja keskeisessä roolissa ovat olleet naiset, jotka ovat polttaneet huivejaan ja leikanneet hiuksiaan. Mielenosoitukset osuvat Iranin valtaa pitävän eliitin ydinkysymykseen eli islamilaisen tasavallan ideologiaan. Protesteissa, joiden iskulauseeksi on muodostunut ”nainen, elämä, vapaus”, vastustettiin aluksi lähinnä huivipakkoa ja viranomaisten mielivaltaa. Mielenosoitukset kääntyivät nopeasti vaatimaan koko islamilaisen tasavallan loppua. Samaan aikaan Iranissa valmistaudutaan ylimmän johdon siirtymäkauteen, sillä maan korkein johtaja ajatollah Khamenei on ikääntynyt ja huhujen mukaan terveydeltään heikko. Tämä tekee tilanteesta erityisen herkän ja vaikeasti ennakoitavan.

Iranin uskonnollisen yhteiskuntajärjestelmän asema tuskin kuitenkaan on vielä uhanalainen. Mielenosoitukset ovat järjestäytymättömiä, eikä kansalla ole mahdollisuuksia aseelliseen vastarintaan. Protestiliikkeeltä puuttuu johto ja vaihtoehdon luova poliittinen ohjelma. Iso käänne edellyttäisi, että osa koneistoa kääntyisi kansan puolelle, mikä ei ole todennäköistä laajassa mittakaavassa. Iranin hallitus tekee kaikkensa regiimin säilymiseksi. Iranin turvallisuuskoneisto on vastannut voimakkaasti Aminin kuolemaa seuranneisiin mielenosoituksiin. Niissä arvioidaan tähän mennessä menehtyneen ainakin n. 300 ihmistä. Loukkaantuneita on satoja ja pidätettyjä tuhansia. Iranin hallinto katkaisi myös koko maassa internetin ja elektroniset viestintäyhteydet, jotka ovat monilta osin edelleen poissa käytöstä. Hallinnon taholta ei ole tehty sellaisia eleitä tai päätöksiä, jotka antaisivat ymmärtää kompromissivalmiudesta.

Amnesty Internationalin mukaan pidätettynä on nyt 15 000 – 16 000 iranilaista. Iranin hallitus on todennut, että osa pidätetyistä nuorista on ohjattu uudelleen koulutuskeskuksiin, joissa heidän väärää käsityksiään oikaistaan. Raportteja on noussut seksuaalisen väkivallan käytöstä pidätyskeskuksissa. Osa pidätetyistä on vapautettu, noin tuhat asetettu jo syytteeseen. Iranin tuomioistuimien on ilmoittanut, että mielenosoittajia voidaan syyttää jumalaa vastaan toimimisesta tai korruptiosta. Näistä rikoksista voidaan langettaa kuolemantuomio. Kuudelle mielenosoittajalle on tiettävästi jo annettu kuolemantuomiot.

Iranin hallinnon kriittinen ja voimakas huomio on kohdistunut toimittajiin ja laajasti mediaan; etenkin iranilaisdiasporan hallitsemaan mediaan, kuten Lontoosta toimivaan saudi-omisteiseen Iran Internationaliin ja BBC:n farsinkieliseen ohjelmaan. Iranin valtiollisen median ja poliittisten toimijoiden julkinen arvostelu Yhdysvaltoja, Iso-Britanniaa, Israelia ja Saksaa kohtaan jatkuu.

Mahsa Amini kuului Iranin kurdivähemmistöön. Kurdien keskuudessa, kuten myös muiden Iranin lukuisten vähemmistöjen, on paljon tyytymättömyyttä ja kokemuksia kulttuuristen oikeuksien talleamisesta ja taloudellisesta vähäosaisuudesta. Mielenosoitukset ovat olleet kiihkeimmillään kurdienemmistöisissä maakunnissa, erityisesti Kurdistanissa, johon on kohdistettu myös raskaimmat verkkosulut ja jossa viranomaiset ovat käyttäneet kovia voimatoimia. Iranin hallinto suhtautuu erityisen vakavasti liikehdintään raja-alueillaan, kuten kurdimaakunnissa ja Sistan ja Baluchistanissa. Hallinto on pommittanut Iranin kurdiopposition asemia rajan takana Irakissa toistuvasti; 28.9., 14.11. ja 21.11.

Iranin turvallisuusjoukkojen väkivaltaisuuksien tukahduttamiseksi johtivat Iran-erityisistunnon järjestämiseen YK:n ihmisoikeusneuvostossa 24.11.2022. Erityisistunnossa hyväksyttiin enemmistöllä päätöslauselma, jolla perustetaan tutkintamission (Fact-Finding Mission). Sen mandaatti on vuoden mittainen ja keskittyy

vakavien ihmisoikeusloukkausten tutkintaan ja dokumentointiin, ml. naisten ja lasten oikeuksien osalta. Iranin hallinto puolestaan ilmoitti 23.11.2022 aikovansa perustaa kansallisen tutkintamission.

EU:n Iraniin v. 2011 kohdistaman ihmisoikeuspakotejärjestelmän laajennuksella on 14.11.2022 pakotelistattu 29 henkilöä ja kolme yhteisöä. Tätä aiemmin 17.10.2022 pakotelistattiin 11 henkilöä ja neljä yhteisöä. Listattujen tahojen katsotaan olleen osallisia mielenosoitusten väkivaltaiseen tukahduttamiseen.

Iran on avustanut Venäjää hyökkäyssodassaan Ukrainaan. Venäjän iskuissa Ukrainan siviilejä ja siviili- infrastruktuuria kohtaan on käytetty Venäjän Iranilta ostamia sotilaslennokkeja. EU:n Venäjään kohdistaman ns. henkilö- ja yhteisöpakotejärjestelmän laajennuksena pakotelistattiin 14.11.2022 kaksi iranilaista henkilöä ja kaksi iranilaista yhteisöä, jotka ovat osallistuneet miehittämättömien ilma-alusten kehittämiseen ja luovuttamiseen Venäjälle. Tätä aiemmin 20.10.2022 pakotelistattiin kolme iranilaista henkilöä ja yksi iranilainen yhteisö, jotka ovat osallistuneet miehittämättömien ilma-alusten kehittämiseen ja luovuttamiseen Venäjälle. Julkisuudessa on esiintynyt mm. Yhdysvaltojen arvioita siitä, että Iranista ollaan toimittamassa lisää aseistusta Iraniin, ja esillä on ollut myös, että Iran olisi toimittamassa kouluttajia Venäjän laittomasti itseensä liittämälle Krimille. Kontaktit maiden välillä ovat viime aikoina olleet tiiviitä, ja muun muassa Venäjän ja Iranin presidentit tapasivat Samarkandissa syyskuussa. Venäjän turvallisuusneuvoston sihteeri Patrušev vieraili marraskuun alussa Iranissa turvallisuuskonsultaatioiden merkeissä. Iran on myös hakeutumassa BRICSin ja Shanghain yhteistyöneuvoston jäseneksi.

Iran on julkistanut vastapakotteita EU:lle lokakuun lopussa. Niiden kohteina on organisaatioita ja yksilöitä, vaikutukset ovat matkustuskieltoja ja varojen jäädytyksiä. Pakotteita on asetettu mm. Deutsche Welle Persian TV:tä, RFI Persian TV:tä ja Euroopan parlamentin Friends of Free Irania sekä sen jäseniä kohtaan.

Iranin ydinohjelmaa koskevat JCPOA-sopimusneuvottelut ovat tällä hetkellä pysähdyksissä. Viimeisin EU:n ehdotus sopimustekstiksi jaettiin osapuolille elokuussa, mutta Iran esitti edelleen muutoksia tekstiin. Nämä eivät olleet muiden hyväksyttävissä. Kansainvälisen atomienergiajärjestö IAEA:n Iran-raportin mukaan maan ydinohjelma kiihtyy edelleen. IAEA:n valvontakyky Iranissa on heikentynyt, Iranin poistettua kesäkuussa IAEA:n valvontakameroita ydinlaitoksiltaan. Iran ilmoitti 22.11.2022 rikastavansa uraania 60-prosenttiseksi. Näin korkeasti rikastetulle uraanille on vain rajallisesti siviilikäyttöä. EU:n Iranin kohdistaman ydinohjelman vastaisen pakotejärjestelmän pakotelistaa on päivitetty viimeksi 29.6.2022. Tässä yhteydessä ei tehty uusia pakotelistauksia, vaan päivitettiin jo pakotelistattuja koskevia tietoja.